

De Koerier

van

[2013] nr. 56

Brabants Heem

Jan Franken aan het werk om Koerier 55 gereed te krijgen

Brabants Heem van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Beste lezer,

In de najaarsbijeenkomst namen wij afscheid van Jan Franken en André Velthausz als bestuursleden van Brabants Heem. Met het vertrek van Jan kwam De Koerier van Brabants Heem meteen ook zonder eindredacteur te zitten. Jan was bovendien de man die de website van Brabants Heem bijhield, het nieuws op deze site verzorgde en zo nodig de teksten van de aangesloten kringen aanpaste.

2

Inmiddels heb ik deze taken van hem overgenomen, maar het zal niet gemakkelijk zijn om Jan te evenaren, laat staan hem te overtreffen. Hij was en is bezielde van heemkunde en Brabants Heem was zijn stokpaardje.

In het licht van de bezuinigingen besloot het bestuur van Brabants Heem om de Koerier in 2013 vier keer te laten verschijnen en er wordt bekeken of het mogelijk is om het kwartaalblad ook digitaal toe te zenden. Het voordeel is dan dat de kringen die over de emailadressen beschikken van hun leden het blad ook digitaal naar hun leden kunnen sturen. Op die manier krijgt de Koerier een ruimere verspreiding en bereikt de informatie veel meer heemkundigen. U hoort daar in de komende maanden meer over.

Dit nummer kent weer een gevarieerde inhoud. Wij willen u vooral wijzen op het artikel over de komende Heemdagen in Breda en aandacht vragen voor de Raad van Aangeslotenen op donderdag 25 maart. Wij willen daar aandacht besteden aan een probleem waar veel kringen tegenaan lopen. (Zie elders in dit blad)

René Hermans

BRABANTSE HEEMDAGEN 2013 MET ALS THEMA: BREDASSAUSTAD

Op donderdag 8 en vrijdag 9 augustus 2013 wordt de 65ste editie van de Brabantse Heemdagen gehouden in Breda.

Onder het motto '**Breda Nassaustad**' verzorgt Heemkundekring Engelbrecht van Nassau in nauw overleg met Brabants Heem deze Heemdagen en wel in het jaar dat Engelbrecht van Nassau zelf zestig jaar bestaat.

De heemdagen staan in het teken van de Nassau's. De eerste dag brengen de deelnemers de ochtend door op het kasteel van de Nassau's, onderdeel van de NLDA, de Nederlandse Defensie Academie, beter bekend als de KMA.

In de voormiddag van donderdag 8 augustus leiden deskundige gidsen de deelnemers rond en zij vertellen alles over de band tussen het kasteel en de Nassau's en daarna is het genieten van de lunch.

In verband met het bezoek aan de KMA is het van belang dat elke deelnemer een identiteitsbewijs bij zich heeft. (zie ook de mededelingen op het inschrijfformulier)

In de middag wacht de deelnemers een rondleiding door gidsen van het Gilde de Baronie. De start is in de Grote kerk in het centrum van Breda de wandeling gaat over in de Nassauwandeling door het historisch gedeelte van de stad.

Tijdens de fietstocht op de tweede dag (vrijdag 9 augustus) is het genieten van de mooie natuur die rond Breda te vinden is. Denk hierbij aan het Mastbos, het kasteel Bouvigne en de bosrijke streek van Breda. Het complete programma is verderop in de Koerier te vinden.

De toegang tot het KMA in Breda. (Foto Heemkundekring Engelbrecht van Nassau)

De deelnamekosten bedragen € 85,- per deelnemer. De extra kosten voor de huur van fiets(en) dienen gelijktijdig met het inschrijfgeld te worden voldaan. De huurprijs per fiets is € 8,50. De consumpties zijn voor eigen rekening, tenzij dit anders wordt vermeld.

Heemkundekring Engelbrecht van Nassau heeft dit jaar in het programma geen ruimte opgenomen voor optredens van individuele deelnemers.

Het inschrijfformulier dient, volledig ingevuld, **uiterlijk 31 mei 2013**, in het bezit te zijn van het secretariaat. Het inschrijfbedrag plus eventuele fietshuur dient **vóór 15 juni 2013** te zijn overgemaakt.

De kring laat maximaal 100 deelnemers toe en de volgorde van binnenkomst is in deze bepalend. Na de 100^e inschrijving ontstaat er een wachtlijst.

Inschrijfformulieren zijn te vinden op de site van HKK Engelbrecht van Nassau (www.engelbrechtvannassau.nl) en op de site van Brabants Heem (www.brabantsheem.nl). U kunt ook contact opnemen met Henk Baartmans, Valkenierslaan 35 A4, 4834 CA Breda (Telefoon 076-5652747) of per mail hbaartmans@hetnet.nl.

Het programma:

Donderdag 8 augustus 2013 (Let op de aangegeven tijden zijn onder voorbehoud).

Tussen 8.30 en 9.00 uur:

4

Aankomst deelnemers NLDA (vm KMA). Uitreiking deelnemerslijst en naambadge. Aanbieding van koffie/thee met gebak.

9.00 – 9.30 uur:

Welkomstwoorden door de Gouverneur van de NLDA of diens plaatsvervanger en de voorzitter van de HKK Engelbrecht van Nassau. De overdracht van het vaandel en de aanbieding van het schildje. Opening door de voorzitter van Brabants Heem of diens plaatsvervanger. Dienstmededelingen

9.30 –10.30 uur:

Nassau lezing door Boudewijn van de Calseijde.

10.30-11.00 uur:

Pauze met koffie/thee.

11.00-12.30 uur:

Kasteelwandeling in vier groepen onder leiding van gidsen van Gilde de Baronie.

12.30-13.30 uur:

Lunchbuffet.

Het praelgraf van Engelbrecht II van Nassau in de Grote Kerk

13.30-14.00 uur:

Bezoek aan de Grote of OLV Kerk met mausoleum van de Nassau's.

14.00-15.00 uur:

Nassauwandeling in vier groepen met gidsen van Gilde de Baronie.

15.00-15.30 uur:

Koffiestop in de binnenstad.

15.30-16.30 uur:

Vervolg Nassauwandeling.

16.30-17.30 uur:

Op eigen gelegenheid van de stad genieten

17.30- 21.00 uur:

Aperitief en diner in Café Publieke Werken, St. Annastraat 12. (De zaal is pas open om 17.30 uur!)

19.30 uur:

Uitreiking medailles aan bezoekers

19.45 – 21.00 uur:

Optreden van emeriti-paoters Terrepetijn OW en Sjaggerijn OH van het KTI (Kielegats Taale Instituut). Zij laten u op ludieke wijze kennis maken met het onvervalst Breda's dialect.

22.00 uur:

Mededelingen voor de tweede dag en Sluiting

Vrijdag 9 8 augustus 2013

(Let op de aangegeven tijden zijn onder voorbehoud).

9.00 – 9.30 uur:

Verzamelen voor de fietstocht in gemeenschapshuis Vianden, Viandenlaan 3, 4835 EG Breda-Ginneken. Ontvangst met koffie/thee. Parkeergelegenheid op het nabijgelegen Schoolakkerplein (gratis).

Nogmaals het praalgraf in de Bredase kerk

9.30 uur:

Vanaf dit tijdstip vertrekken de fietsgroepen met tussenpozen. De fietsroute voert onder andere door de bossen ten zuiden van Breda. Deze bossen werden in de 16e eeuw aangeplant door de Heren van Breda. Zowel in de ochtend als in de middag is er onderweg een koffiестop.

12.00 –13.00 uur:

Lunch in een horecagelegenheid.

13.00-16.30 uur:

Vervolg fietstocht.

16.30 uur:

Terug op het Schoolakkerplein. Van daaruit kunt u per auto of openbaar vervoer terug naar de binnenstad.

17.30 uur (en niet eerder):

Aperitief en diner in café Publieke Werken aan de Sint Annastraat.

Het duo Blokland treedt hier op met Brabantse liederen. Daarna volgt de uitreiking van de Bram van Brabant en worden de Brabants Heemdagen 2013 afgesloten.

Belangrijke zaken met betrekking tot de inschrijving

In verband met activiteiten op deze dagen op de KMA te Breda en de legitimatieplicht dient de inschrijving te worden gedaan per persoon. (dus bij een echtpaar twee formulieren invullen)

Om dezelfde reden verzoekt de organisatie het nummer en het soort van uw identiteitsbewijs op het formulier te vermelden (dus het nummer van het paspoort, het rijbewijs of de ID-kaart)

Een lijst van logiesadressen wordt aan de deelnemers toegezonden. De organisatie bemiddelt niet bij de huisvesting. Men gaat ervan uit dat deelnemers zelf zorgen voor de nodige verzekeringen

In Breda kan vrijwel nergens gratis worden geparkeerd. Op de eerste dag kan wel na aanmelding en legitimatie bij de wacht gratis worden geparkeerd op de KMA tot na de avondactiviteiten.

NIEUWS VAN DE WERKGROEP HERTOGDOM BRABANT

Een stand van zaken.

Ongeveer anderhalf jaar geleden startte Heemkunde Gouw Antwerpen gesprekken die leidden tot een samenwerkingsverband met de aangrenzende heemkundekoepels van de provincies Vlaams-Brabant, de Vlaamse heemkringen in het Brussels Gewest en Noord-Brabant. De doelstelling was en blijft om in ons Nederlands taalgebied samen de heemkundige grenzen in de richting Noord-Zuid (het voormalige Hertogdom Brabant) open te breken en om onze krachten (samenwerking, kennis en verzochtingen) te bundelen, zowel naar het landelijk en gewestelijk beleid als naar onze doelgroepen toe. Ondertussen werd al een aantal keren met de afgevaardigden uit deze drie koepels enthousiast vergaderd en zijn de eerste samenwerkingsprojecten op gang gekomen. Deze bestaan in eerste instantie uit de uitgave van een boek met lokale verhalen uit de Eerste Wereldoorlog, waarvan de publicatie voorzien is begin november dit jaar. De presentatie gaat plaatsvinden tijdens de Dag van de Volkscultuur, (die gaat over het dagelijks leven tijdens de Eerste Wereldoorlog), waarschijnlijk op 9 november. In de komende jaren proberen wij samen te werken met scholen met als bedoeling aan de leerkrachten een gepaste educatieve uitstraling voor de herdenking van 'De Grote Oorlog' aan te bieden.

Vanuit die intenties ontstond al snel de 'Werkgroep Hertogdom Brabant', die een drietal keren per jaar vergadert. Voor de samenstelling van het boek over de Eerste Wereldoorlog is een beperktere redactieraad al een half jaartje actief.

Het boekproject in de eerste fase: het samenbrengen van goede artikelen.

Dit eerste samenwerkingsproject overtrof onze verwachtingen, althans in de eerste fase. We rekenden op de medewerking van onze heemkringen om artikelen aan te reiken en die kwamen er massaal. We mogen van een kwantitatief succes spreken, daar elke provincie ongeveer een dertigtal bijdragen mocht ontvangen vanuit veel heemkringen, naast enkele solitair staande auteurs. Ook kwalitatief geloven wij in een aantrekkelijk, leesbaar boek op basis van een doordachte marketingstrategie. Immers er is een goede geografische spreiding merkbaar binnen elk van de drie betrokken provincies. En boven verwachting was er een enorme variatie in de behandelde thema's.

Met opzet hadden wij, als heemkundekoepels, er reeds in de aanzet op aangedrongen om het militaire aspect en de oorlog in de frontstreek zoveel mogelijk te mijden. Om meer te focussen op het dagelijks leven en de ge-

Belgische vluchtelingen met hun koeien

volgen van de oorlogsgebeurtenissen op de plaatselijke bevolking. Met andere woorden het verhaal van onze mensen onder de kerktoren, hun pijn en smarten, de honger, de vlucht, de ontheemding.

Ook vanuit wetenschappelijk oogpunt bekeken zijn de bijdragen interessant, met als hoofdindelingen: de Duitse inval en de vluchtelingen; gijzelaars, krijgsgevangen en ondergedoken soldaten; bezetting, collaboratie en verzet; sociaal-economisch leven en de herdenkingscultuur. Tal van bijdragen zijn een heruitgave uit lokale heemtijdschriften, maar er zitten ook een aantal niet eerder uitgegeven bijdragen tussen.

Momenteel is de redactieberaad bezig met het nakijken, aanpassen en corrigeren van de artikels. Daarna vindt een terugkoppeling naar de auteurs plaats.

Op weg naar de uiteindelijke publicatie: de verdere planning.

Ondertussen werden de aanvragen voor de provinciale projectsubsidies uitgewerkt en ingediend. Er werden offertes voor opmaak en drukwerk aangevraagd en geanalyseerd. De verdere planning ziet er als volgt uit:

Op 1 april moeten alle bijdragen geëvalueerd en gecorrigeerd zijn. Alle foto's en illustraties dienen uiterlijk op 1 mei aangeleverd te zijn in een behoorlijke staat en hoge resolutie. De periode juni en juli wordt benut om de lay-out

van het boek op te maken en om een flyer als promotiemateriaal te ontwikkelen. Drukproeven leveren, corrigeren en verwerken, de definitieve druk en de aflevering vinden plaats tussen 15 augustus en 15 oktober. Begin november van dit jaar vindt de officiële presentatie plaats.

Het voornaamste: het boek moet ook nog verkocht worden.

Om het boek aan de man te brengen is de hulp van onze heemkringen onontbeerlijk. We rekenen er op dat de heemkringen die zelf een bijdrage leverden, of waarvan een lid een bijdrage aanleverde, lokaal voor een goede promotie en verkoop zullen zorgen. Ongetwijfeld kunt u in uw eigen kring of ledenbestand wel een tiental exemplaren kwijt. Ook in de bibliotheek van de andere heemkringen mag dit provincie-overschrijdend 'standaardwerk' zeker niet ontbreken. Qua prijszetting denken wij aan 25 euro (tot maximum 30 euro) per boek van circa 400 bladzijden in vierkleurendruk. Als provinciale heemkundekoepels beschikken wij slechts over beperkte middelen en kunnen wij ons geen financiële aderslating permitteren. Om dit boekproject sluitend te krijgen, zijn we van mening dat voorintekening noodzakelijk is. De komende zomer zorgen wij voor een aantrekkelijke, digitale flyer als promotiemateriaal. Pas daarna kunnen we bekijken of er voldoende budgettaire mogelijkheden zijn om die flyer ook (in beperkte mate) gedrukt aan onze kringen aan te bieden en toch onze begroting sluitend te houden. Veel zal afhangen van het aantal voorintekeningen, waarvoor lokale inzet van onze kringen onontbeerlijk blijft.

Werk mee aan een nieuwe start!

Indien dit samenwerkingsproject slaagt – en die kansen zijn zeer reëel te noemen – hopen wij een klein spaarpotje over te kunnen houden binnen de Werkgroep Hertogdom Brabant om een stap verder te gaan. Want in tweede instantie willen wij dan in de periode 2014-2018 samenwerken met scholen en leerkrachten om de herdenking in de klassen op passend leerniveau te laten verlopen. Uiteraard plaatselijk zeker ook met een heemkundig accent. Het boek zal daarbij ongetwijfeld een nuttig en leerrijk hulpmiddel zijn. Het blijft wel de taak van de plaatselijke heemkringen om met de lokale scholen contact op te nemen om de leerkrachten desgewenst bij te staan met onze leidraad en hulpmiddelen. Voor dit vierjarenproject overwegen wij opnieuw om een tweede projectsubsidiedossier per provincie in te dienen. Er liggen nog meer ideeën te pruttelen binnen de werkgroep, maar die houden we voorlopig nog in petto. We mogen immers niet te hard van stapel lopen.

Rene Beyst (Antwerpen)
Henri Vannoppen (Vlaams- Brabant)
Theo Cuijpers (Noord-Brabant)

ONZE WEBSITE WORDT VERNIEUWD

De website van Brabants Heem is inmiddels al weer een aantal jaren oud en het wordt tijd om die te moderniseren. Daarbij willen we meteen ook bekijken of we moderne communicatiemiddelen als Hyves, Facebook en Twitter in kunnen passen. Dat ook in de hoop om een wat jeugdiger publiek te interesseren.

Samen met onze websitebouwer bekijken we hoe we dat precies aan kunnen pakken en hoe we de site up-to-date kunnen houden.

Daar hebben we ook de hulp van de kringen bij nodig. Hebt u nieuws waarvan u denkt dat dit breder verspreid moet of kan worden, stuur het dan in, zodat we het op onze website kunnen plaatsen.

Wij willen de kringen ook vragen om regelmatig hun gegevens op onze site te controleren. In de praktijk blijkt namelijk dat sommige links niet meer werken, omdat de naam van de website van een kring veranderd is. Onlangs hebben we zelf al een aantal aanpassingen aangebracht, maar de vraag is om uw eigen kring te controleren op onze website en veranderingen door te geven.

STUDIEDAG OUD AARDEWERK IN DEN BOSCH

De Archeologische Sectie van het Noordbrabants Genootschap wordt een zelfstandige stichting: Noord-Brabants Archeologisch Genootschap (NBAG). Het NBAG organiseert samen met Brabants Heem de archeologische voorjaarsstudiedag op zondag 24 maart 2013.

Het themavandestudiedag is: **"Oudaardewerk, nieuwe inzichten"** *Studies naar aardewerk uit de late prehistorie, de Romeinse tijd en de middeleeuwen en nieuwe tijd.*

Deze dag bestaat uit drie lezingen die achtereenvolgens het aardewerk uit de late prehistorie, de Romeinse tijd en de middeleeuwen en nieuwe tijd als onderwerp hebben. Daarna zijn er twee workshops waarin in kleinere groepen op meer praktische wijze op het materiaal wordt ingegaan en het aardewerk van dichtbij kan worden bekeken. Tijdens de workshops is er tevens de mogelijkheid om zelf meegebracht schervenmateriaal te laten determineren. De studiedag wordt gehouden in de nieuw ingerichte publieksruimte van de afdeling Bouwhistorie Archeologie en Monumenten van de Gemeente 's-Hertogenbosch, die enkele dagen daarvoor officieel wordt geopend. De locatie is Oude Sint-Jacobskerk, Bethaniestraat 4, 5211 LJ 's-Hertogenbosch. De kosten bedragen € 22 per persoon, te betalen in de zaal. Bij deze prijs

is koffie, thee en de lunch (soep en broodjes) inbegrepen. In verband met de lunch is het noodzakelijk om een aanmeldingsformulier uiterlijk 17 maart 2013 in te sturen. Men kan zich ook aanmelden via e-mail via nbgarcheologie@gmail.com

Het programma **'Oud aardewerk, nieuwe inzichten'**

10.00 uur: Ontvangst in de Oude Sint-Jacobskerk.

10.30 uur: Opening en inleiding door Peter van Nistelrooij (voorzitter Noord-Brabants Archeologisch Genootschap).

10.40 uur: Lezing 1: Laat-prehistorisch en inheems-Romeins aardewerk – Kennis in beweging door dr. Peter van den Broeke (Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen).

11.40 uur: Lezing 2: Romeins aardewerk. Wat kun je ermee? door dr. Harry van Enkevort (Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen)

12.40 uur: Lunch. Die vindt plaats te NUL73 Torenstraat 9, 's-Hertogenbosch. (schuin tegenover de ingang van de Sint-Jan).

13.40 uur: Lezing 3: Bekers, borden en bakpannen: Zes eeuwen gebruiksaardewerk uit Bossche bodem (1200-1800) door drs. Ronald van Genabeek (Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten gemeente 's-Hertogenbosch)

14.40 uur: Aardewerkworkshop 1.

15.20 uur: Aardewerkworkshop 2.

16.00 uur: Afsluiting.

VOOR NIKS KOMT DE ZON OP!

Heel veel kringen krijgen vragen over de historie van hun werkgebied, vragen op genealogisch gebied, enz. Er zit bij de meeste kringen heel veel kennis en die willen we altijd graag met anderen delen.

Daar schuilt het gevaar. Niet als een privépersoon iets wil weten over zijn familie, maar wel als het gaat om gemeenten, onderzoeksbureaus en instellingen die in opdracht van gemeenten of stichtingen onderzoek doen. Daar is vaak veel geld mee gemoeid. Als je als heemkundekring van de gemeente een flinke jaarlijkse subsidie krijgt of gratis in een heemhuis zit, is het normaal om daar iets voor terug te doen richting de gemeente.

Het wordt anders als een gemeente niets bijdraagt of als een onderzoeksbureau dat dik betaald wordt, informatie wil hebben. De vraag is dan, zeker in

deze tijd waarin je als kring vaak met veel minder middelen rond moeten komen, of dat allemaal gratis moet?

In het verleden is er regelmatig informatie geleverd door kringen, die later terug te vinden was in gemeentelijke rapporten. Als het meezit, krijgt de kring zo'n rapport toegestuurd, soms wordt een heemkundekring vermeld als informant, maar heel vaak lees je alleen letterlijk de informatie die aangeleverd is. Zonder dat daar zelfs maar een vermelding tegenover staat.

In de Raad van Aangeslotenen van 25 april wordt na de pauze aandacht besteed aan deze zaak. Maar misschien dat heemkundekringen uit eigen ervaring kunnen spreken. Hoe is er toen mee omgegaan en wat was het resultaat, want de vraag blijft: Moeten wij gratis al die informatie aanleveren aan derden die deze informatie weer gebruikt in een rapport. En dat terwijl zij er flink voor betaald worden. Mogen wij als heemkundekringen ook een prijskaartje aan die informatie hangen?

Tijdens de regiovergaderingen is al gebleken dat er voor- en tegenstanders zijn. Wij willen beslist niet een gezamenlijke lijn uitzetten, maar het leek ons toch goed om aandacht te besteden aan deze zaak. Wij horen graag uw mening op 25 april.

VIE HOUDT OP 24 MEI AMBACHTENDAG

Op vrijdag 24 mei 2012 verzorgt het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) in het kader van het Themajaar van de Ambachten een ambachtendag. De dag is bedoeld voor iedereen die met hart en ziel bezig is met een oud ambacht en graag wil dat dit blijft voortbestaan. Op deze ontmoetingsdag is het de bedoeling dat er kennis en ervaring worden uitgewisseld tussen de diverse ambachtsslieden. Het UNESCO verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed voorziet ook in de bescherming van ambachten, vooral de bedreigde ambachten. Veel ambachtsslieden lopen tegen dezelfde problematiek aan: een teruglopend aantal verkooppunten, concurrentie van goedkope massaproducten uit het buitenland, geen opvolging en weinig vastgelegde kennis. Het VIE wil, gesteund door het Fonds voor Cultuurparticipatie, deze ambachten graag bijstaan en heeft daarom een aantal speerpunten bedacht om hen te helpen. Eén daarvan is ervoor zorgen dat er meer contact komt tussen ambachtsslieden.

Ook wil het VIE de ambachten ondersteunen bij hun pogingen om op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland geplaatst

te worden. Naast kennisuitwisseling willen we dan ook proberen tot een gezamenlijke erfgoedzorg te komen. Om ambachten meer zichtbaarheid te geven in Nederland zal in het kader van het themajaar een boek over ambachten uitgegeven worden met een keur van ambachten die het waard zijn om doorgegeven te worden.

Op de Ambachtendag krijgt u informatie over het UNESCO verdrag, de subsidiemogelijkheden en kunt u kennis maken met de ambachtslieden die de ambitie hebben om op de Nationale Inventaris te komen. Plaats en tijd worden nog bekend gemaakt.

UIT DE MEDIA

DRIEKONINGENZINGEN OP ERFGOEDLIJST

Hoewel Driekoningen inmiddels al weer enkele maanden voorbij is, willen we er toch even op terugkomen. Het driekoningenzingen is namelijk op de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed geplaatst.

Op veel plaatsen in Brabant, maar met name in Midden-Brabant, is het een traditie om op 6 januari langs de deuren te trekken om daar driekoningenzingetjes te zingen in ruil voor snoepgoed, een vrucht of wat geld.

Dit jaar werd er zelfs een compleet festival gewijd aan het driekoningenzingen, waarbij een jury uiteindelijk de winnaar aanwees. Die ontving de wisseltrofee ontworpen door de Tilburgse kunstenaar Wim Geers.

Op de Nationale Inventaris staan naast het Driekoningenzingen ook de St-Maartensviering in Utrecht, de heilige Bloedprocessie in Boxmeer en het Bloemencorso in Zundert.

- Bron: *De Tilburgse Koerier*, 12-12-2012

MUSEUM 'TECHNIEK MET EEN ZIEL' VERHUIST

Het museum 'Techniek met een Ziel' verhuist deze maand naar het voormalige pand van de Rabobank in Neerkant. Jarenlang was het museum gehuisvest op de bovenverdieping van het JeHaBe in deze plaats.

De collectie bestaat uit een bijzondere verzameling elektrische apparaten uit de periode tussen 1900 en nu. De bedoeling is dat de complete inboedel van het oude museum verhuist en creatief wordt hergebruikt. Veertig vrijwilligers uit Neerkant helpen met de verhuizing en de inrichting van het nieuwe

pand. Voorzitter van het museum is Ad Cosijn, de voormalige rector van de IVO (Instelling Voortgezet Onderwijs).

In de toekomst wil het museum op drie dagdelen in de week de deuren open zetten en in de zomer ook op zondag. Behalve het museum komen in het nieuwe gebouw ook een servicebalie een bijservicepunt. Ook de heemkundekring krijgt er een plaatsje en er komt een kruidentuin.

- *Bron: Eindhovens Dagblad, 12-12-2012 (Esther de Roos)*

TENTOONSTELLING BELS LIJNTJE IN ERFGOED DEPOT

Tot 2 september kan in het Erfgoed Depot aan de Dorpsstraat in Riel een expositie over het Bels Lijntje worden bezocht. Dat is de vroegere spoorlijn tussen Tilburg en Turnhout.

Dat lijntje telde liefs zeven stations, waaronder dat in Riel en 28 wachtposten voor baanwachters. In Tilburg maakte vooral muziekinstrumentenfabriek Kessel gebruik van het lijntje. Halffabricaten werden aangevoerd en instrumenten afgevoerd voor distributie in heel Europa.

Speciaal voor de expositie is een miniatuurbaan gebouwd met het treinmodel NS 3737. Met foto's en films wordt een beeld gegeven. Vrijwilligers gaan de komende jaren aan de slag om het traject zo natuurgetroouw mogelijk na te bouwen.

In 1989 werd over de bedding van het Bels Lijntje een fietspad aangelegd van de Oude Warande in Tilburg tot Turnhout. (heen en terug 60 km)

Het Erfgoed Depot verhuurt tijdens de expositie fietsen, zodat men het lijntje kan volgen naar Tilburg of Turnhout. Alle informatie is te vinden op de site van het Erfgoed Depot www.erfgoed-depot.nl.

- *Bron: De Tilburgse Koerier, 28-2-2013 (Nico Schapendonk).*

Het Bels Lijntje bij Baarle is nu als fietspad nog zichtbaar.

EREPENNING VOOR NOL KRIJNEN

De Bosschenhoofdse heemkundige Nol Krijnen (83) heeft uit handen van burgemeester Giel Janssen van de gemeente Halderberge de bronzen erepenning van die gemeente gekregen.

Nol richtte in 2007 heemkundekring Seppe op. Hij was altijd een bevlogen man in de kleine dorpsgemeenschap. Hij bezit een groot fotoarchief dat inmiddels helemaal gedigitaliseerd is. Als iemand uit het dorp naar foto's op

zoek is, komen ze meestal bij Nol Krijnen terecht. Dat geldt ook voor organisaties. Nol werkte in de loop van de jaren ook mee aan het samenstellen van drie fotoboeken in de serie 'Bosschenhoofd in Vroegere Tijden' en boeken zoals 'Honderd jaar Parochie en Kerkdorp', 'De ontdekkingstocht door West-Brabant', 'West-Brabantse renners in de Tour de France' en 'Ons Dorp Bosschenhoofd 1882/1982' en '100 jaar onderwijs Bosschenhoofd'. Voor het televisieprogramma 'Andere Tijden' werkte hij mee aan de aflevering over de Joegoslavische meisjes in Bosschenhoofd.

Vanwege zijn heemkundige achtergrond was Nol Krijnen lid van de straatnaamcommissie in de gemeenten Hoeven en Halderberge. Daarnaast was hij actief in maatschappelijke, culturele en gemeentelijke commissies en besturen.

- Bron: BNDDeStem, 3-1-2013 (Frank Timmers)

GRAF VAN 'ANDERE' VINCENT VAN GOGH GERESTAUREERD

Vincent van Gogh is bij iedere Nederland bekend als de bekende schilder. Wat minder Nederlanders weten, is dat hij een doodgeboren broertje heeft dat op 30 maart 1852 werd geboren.

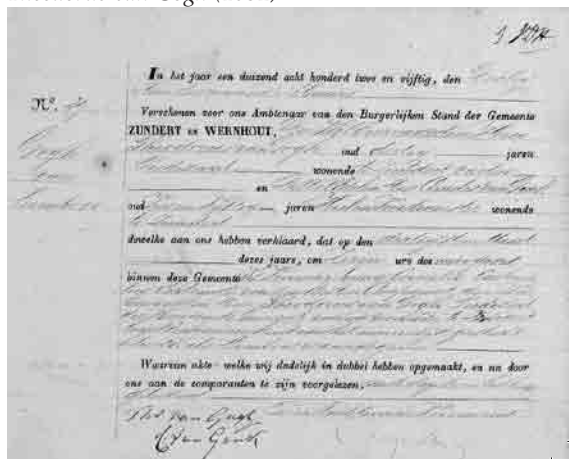
Het graf van het dode broertje ligt op de begraafplaats van de Protestantse Kerk in Zundert. Het probleem is dat de grafsteen twee breuken heeft en die worden nu gerestaureerd.

In de overlijdensakte van het doodgeboren kindje staat 'levenloos Van Gogh'. Hoewel het destijds ongebruikelijk was om doodgeboren kinderen een naam te geven, heeft zijn vader toch een graf laten aanleggen naast de kerk waarvan hij dominee was. De schilder moet dus in zijn jeugd regelmatig geconfronteerd geweest zijn met de grafsteen met zijn naam er op. De restauratie van de grafsteen gebeurt op advies van de Monumentenwacht Noord-Brabant. De scheuren worden gevuld om verdere vorstschade te voorkomen. Steenhouwerij Maarszen voert de klus uit. Voor de viering van de 160e geboortedag op 30 maart moet het monument terug zijn.

- Bron: BNDDeStem, 7-2-2013 (René van der Velden)

Overlijdensakte levenloos kind van Theodorus van Gogh (1852)

SEINHUISJE IN ROOSENDAAAL WORDT VERHUISD

Op 10 en 11 april vindt in Roosendaal een bijzonder transport plaats. Dan wordt een 240 ton wegend seinhuis dat nu bij het NS-station staat, verplaatst over een afstand van 1,4 kilometer.

De voorbereidingen zijn reeds begonnen, want op de nieuwe plaats is inmiddels een nieuwe vloer gestort. Rond het oude seinhuis wordt de grond weggegraven om het los te krijgen van de fundering. De bedoeling is dat het seinhuis daarna met behulp van vijzels op een SPMT gezet wordt, een platte wagen met heel veel wielen. Die gaat het seinhuis met een snelheid van maximaal vijf kilometer per uur naar de nieuwe standplaats aan de Bosstraat brengen. Daar staat ook al een gerestaureerde locomotievenloods.

Zodra seinhuis B op die nieuwe plaats staat, wordt het door BOEi, de nationale maatschappij tot behoud, ontwikkeling en exploitatie van industrieel erfgoed, helemaal opgeknapt. De verhuizing en restauratie van het seinhuis kosten 1,8 miljoen euro.

- Bron: *BNDDeStem*, 14-2-2013 (Franka van der Rijt)

ERFGOED DEPOT RIEL KRIJGT HISTORISCH WEEFGETOUW

Het Erfgoed Depot in Riel heeft eind vorig jaar een historisch weefgetouw aan de collectie toe kunnen voegen. Voor Eveline Passier en Rien van der Heijden was het een regelrechte verrassing dat de familie De Beer het weefgetouw schonk.

Het apparaat is nog in uitstekende staat en de bedoeling is dat het gebruikt gaat worden om er op gezette tijden stoffen op te weven.

Dat juist hier een weefgetouw 'opduikt' is niet zo verwonderlijk. Midden-Brabant is bekend om de rijke textielhistorie. Het weefgetouw is te bewonderen in het Erfgoed Depot aan de Dorpsstraat 56 in Riel. Op zaterdag en zondag is iedereen tussen 11.00 en 17.00 uur welkom. Groepen kunnen op afspraak altijd terecht. Voor meer informatie zie www.erfgoed-depot.nl.

- Bron: *Het Nieuwsblad*, december 2012.

DE MEISJES VAN HET CONFECTIEATELIER

Het nieuw historisch boekwerk over de opkomst en ondergang van confectieatelier Milo in Mierlo-Hout kreeg als titel: *„Een kwart eeuw Milo, confectie van Mierlose bodem”*. Amateurhistoricus Rinie Weijts dook in de archieven,

bladerde door fotoboeken en sprak met mensen die werkzaam waren in het confectieatelier.

Dat resulteerde in een boek van 88 pagina's met enkele honderden foto's van het bedrijf dat in 1975 gesloten werd.

Het bedrijf stond destijds aan op de hoek van de Geldropseweg en de Houtsestraat en heeft plaats gemaakt voor het kantoor van Woningbouwvereniging Compaen. Grondlegger van het bedrijf was textielbaron Louis van de Kimmenade. Hij was directeur van de Van Kimmenade Groep, die een tachtigtal textiel fabrieken bezat in Brabant en Limburg.

In het boek verhaalt Rinie Weijts over de start op 30 januari 1950 met tien jonge meisjes en twee mannen die damesmantels en kostuums vervaardigden. Het bedrijf groeide en op het hoogtepunt waren er 350 mensen in dienst. Dat personeel kwam uit de wijdde omgeving.

In het boek staan allerlei wetenswaardigheden, want het bedrijf vervulde binnen de Mierlose gemeenschap ook een rol binnen het sociaal en maatschappelijk leven. Zo werd in 1962 de opbrengst van een dagproductie gedoneerd aan de actie 'Open het Dorp' van Mies Bouwman.

Rinie Weijts ontdekte ook dat het verloop onder het personeel groot was. Dat had niets met de werkomstandigheden te maken. Veel jonge meisjes van vijftien en zestien jaar gingen na de huishoudschool aan de slag in het bedrijf. Als ze trouwden, stopten ze met werken. Dat was in die tijd nog de gewoonste zaak van de wereld. Daardoor werkten ze gemiddeld maar vijf of zes jaar bij Milo.

Confectieatelier Milo in Mierlo-Hout

De nekslag voor het bedrijf was mogelijk de laatste grote verbouwing. Het bedrijf kwam in betalingsproblemen en een fabrikant van fournituren vroeg het faillissement aan. Zelfs een financiële injectie van de familie mocht niet baten. In 1975 staakte het bedrijf de werkzaamheden.

Het boek is inmiddels aangeboden tijdens een presentatie op 24 januari van dit jaar.

- Bron: *Trompetter Das 28-11-2012 (Hans Clement)*.

HEERMA VAN VOSS: DRAMA ONTRAFELD

Op vrijdag 28 september 1945 verscheen in *Brabantsch Nieuwsblad* een kort bericht met als kop 'Doodelijk ongeval'. In het bericht staat beschreven dat het zevenjarig dochtertje van de familie Heerma van Voss aan de Wouwschenweg in Roosendaal plots de weg overstak, door een militaire motor werd aangereiden en ter plekke overleed.

Arend Jan Heerma van Voss, de broer van het slachtoffer, ging op zoek naar de voor-geschiedenis, de gebeurtenis zelf en de gevolgen van het noodlottig ongeval. Hij legde dat vast in het boek '*Dokie, een familiebericht*'.

De familie Heerma van Voss was in Roosendaal geen onbekende. De familie bracht onder meer een wethouder voort, had een boomkwekerij en deed aan tuinarchitectuur. Maar de familie was ook betrokken bij het culturele en maatschappelijk leven in de stad. Het zal niet altijd gemakkelijk zijn geweest voor de protestante familie midden in een katholieke leefomgeving. Dat was ook de reden dat het overleden dochtertje op het protestantse kerkhof aan de Bachlaan werd begraven. Het was extra wrang dat het meisje werd overreden door een motorfiets, omdat haar moeder nota

bene bekend stond als de eerste vrouw in Roosendaal die op een Harley rondreed.

De schrijver van het boek, die drie jaar was toen zijn zusje overleed, is ook niet de eerste de beste. Hij is jurist en oud-hoofdredacteur en voorzitter van de VPRO. In het boek komen heel wat Roosendaalse zaken aan de orde. De Wouwseweg, het kerkhof aan de Bachlaan, de openbare school in de Nieuwstraat, het park, ziekenhuis Charitas en de Vughtstraat worden beschreven. Maar ook zaken uit de regio, zoals de baileybrug in Standdaarbuiten, de

Markt in Zevenbergen en de douanepost bij Nispen en Essen. Het boek is tijdens een presentatie in de Roosendaalse bibliotheek enthousiast ontvangen en nu ook te koop in boekhandel 'Het verboden Rijk' in Roosendaal.

- *Bron: BNDeStem, 30-1-2013 (Govert van Veen).*

BIJZONDERE MODELSPOORBAAN IN OOST-BRABANT

De modelspoorclub Oost-Brabant heeft een bijzonder project onder handen genomen. Het thema is de verving van de Peel en de bouw gaat, naar de mening van de bouwers, wel enkele jaren duren.

De turfstrooiselfabriek, het station van Helenaveen, een plaggenhut en de bruggen en kanalen uit het gebied krijgen allemaal een plaats op de modelbaan. De baan moet een beeld geven van de situatie in 1880, het jaar waarin het spoor bij de halte Helenaveen werd verdubbeld. Ondertussen hebben de leden van de club informatie gezocht bij de heemkundekring, de bibliotheek, de gemeente Deurne en in het Regionaal Historisch Centrum.

Helemaal correct zal de baan straks niet zijn, want de turfstrooiselfabriek aan het Deurneskanaal bij Griendtsveen werd pas na 1880 gebouwd. De club wil die toch op de baan opnemen.

Elk lid van het bouwteam heeft een eigen taak. De een bouwt de locomotief, een ander de wagonnetjes en weer een ander is actief met de turfbalen en de gebouwen. Het moet een baan worden met schaal 1:43. Dat biedt de mogelijkheid om de nodige details te verwerken. De leden willen ook de machinerieën zoveel mogelijk laten draaien om de realiteit na te bootsen.

- *Bron: Eindhovens Dagblad, 11-12-2012 (Frank van den Heuvel).*

19

BREDA VERLIEST MET FAAM LAATSTE STUKJE 'OUDE INDUSTRIE'

Op 1 januari 2014 sluit de laatste fabriek van 'de oude industrie' die ooit kenmerkend was voor de stad Breda. Historicus Henk Muntjerwferff constateerde al in 2007 dat de geur van de industrie langzaam maar zeker verdween uit Breda.

Hij noemde de zware lucht van de bieten-campagne, de scherpe hoplucht van de Drie Hoefijzerbrouwerij en de penetrante preigeur van de Bibb-it. Ooit stonden er ook robuuste bedrijven als Etna, Enka en Backer en Rueb.

De Faam die volgend jaar de poorten sluit is zowat de laatste fabriek in Breda. De vraag is wel wat er met het complex en de enorme schoorsteen gaat gebeuren. Het complex is

inmiddels in handen van het Belgische moederbedrijf Astra Sweets. Dat bedrijf gaat in gesprek met de gemeente Breda om te kijken of het industrieel erfgoed behouden kan blijven. Het complex aan de Liniestraat werd in 1912 gebouwd, omdat de suikerwerkfabriek aan de Middellaan veel te krap werd. De toenmalige Faamdirecteur Piet de Bont wilde het nieuwste van het nieuwste en zo werd een modern nieuw complex gebouwd. De Bont was overigens ook bekend van De Kwatta in Breda.

Door de keiharde concurrentie, de dure grondstoffen en een verouderd pand verdwijnt ook de Faam binnenkort in de Bredase geschiedenisboeken.

- *Bron: BNDeStem, 15-12-2012 (Nico Schapendonk).*

KOMT HEEMKUNDEKRING KAATSHEUVEL OP STRAAT TE STAAN?

Heemkundekring 'De Ketsheuvel' uit Kaatsheuvel komt mogelijk op staat te staan. Het bestuur van de vereniging is daarom boos op de gemeente. Aan de Markt komt een 'nieuw' gemeenschapshuis waar ook de heemkundekring een plaatsje zou krijgen. Onlangs kreeg het bestuur een telefoontje dat de club niet welkom is in het gebouw.

Nu heeft de vereniging nog een onderkomen in de Werft, maar dat gebouw wordt in de toekomst afgebroken en dan zit de vereniging zonder onderkomen. Niet alleen heeft de vereniging straks geen onderkomen meer, maar ook de subsidie aan de heemkundekring wordt in drie jaar tijd afgebouwd naar nul euro. De kring adviseert nu de gemeente nog gratis op het gebied van straatnamen, monumentenzorg en cultuur en historie.

De gemeente is van mening dat de kring de zaak erg overdrijft. De wethouder heeft tot 2015 de tijd om naar alternatieven te zoeken en die zullen voor die tijd in elk geval geboden worden. De kring zelf is er overigens niet gerust op.

- *Bron: Brabants Dagblad, 28-2-2013 (Jan in 't Groen).*

JOODSE BEGRAAFPLAATS BERGEN OP ZOOM IS TOE AAN EEN OPKNAPBEURT

De joodse Begraafplaats aan de Bergsebaan bij Bergen op Zoom is toe aan een opknapbeurt. Het initiatief voor de begraafplaats werd in 1767 genomen en er staan zo'n 80 zerken.

De Joodse gemeenschap in Bergen op Zoom was na de Tweede Wereldoorlog zo klein geworden dat ze de begraafplaats en de synagoge aan de Koevoetstraat niet meer konden onderhouden. De begraafplaats werd toen eigendom van de Israëliische Gemeente van Antwerpen *Shomre Hadas*. Zelden wordt er nog iemand begraven en het gaat dan vaak om Belgische joden, omdat de Belgische wet geen eeuwige grafurust toestaat. Dat in tegenstelling tot de Nederlandse wet.

Er bestaan plannen om zowel de begraafplaats als de leegstaande beheerdersbewoning op te knappen. Voor die woning wordt ook een nieuwe beheerder gezocht.

- Bron: *BNDDeStem*, 22-2-2013 (Florence Imandt).

NIEUWE DRUK VAN GASTEELS DIALECTBOEK

„Zoekte gij nog Gastelse woorde en uitdrukkienge dan kunde die terug viene in de herdrukke uitgaove van Naostebij, oftewel ut Gastels woordeboek. Daor kunde iedere Gastelaer blij meej maake“, zo start het bericht over een herdruk van een boekje over het Gastels dialect.

Het boekje is te koop voor € 8,00 tijdens het Gastels dictee dat op 7 februari 2013 in 't Veerhuis te Oud Gastel wordt gehouden.

Wie daar niet bij kan zijn, kan elke zaterdagochtend van 10.00 tot 12.00 uur terecht in het dorpsmuseum “In de Drie Snoeken” aan de Dorpsstraat 50 te Oud Gastel.

„Dus kende gij nog nen Gastelaer, makt um dan is blij, meej de hernieuwde druk van Naostebij!“, besluit bestuurslid Leo Koop het bericht.

Niet alleen voor mensen uit Oud Gastel, maar voor iedereen die iets heeft met dialect is het een interessant boekwerkje. Meer info op <http://www.heemkundekringhetlandvangastel.nl> (RH).

MAQUETTES VAN CENTRUM GEMERT ANNO 1900 IN LEEG WINKELPAND

Wie een kijkje wil nemen in het centrum van Gemert rond 1900 hoeft daarvoor niet in een tijdmachine te stappen. Je kunt gewoon naar een winkel-pand aan Binders-eind 12 in Gemert gaan. Daar zijn alle maquettes te zien die Harrie van Wijngaard sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw bouwde. Hij begon met 't botterfebriek waar hij als kind speelde. Later volgde het kasteel en kerkcomplex en van lieverlede een steeds groter deel van het centrum. Harrie bouwde als op schaal 1:50. Daaronder ook oude gebouwen die verdwenen zijn. Zo maakte hij de elf molens die Gemert-Bakel ooit had, het oude gasthuiscomplex, de Armenhoef, de Latijnse school en het Stumpke.

- Bron: *Eindhovens Dagblad*, 11-12-2012 (Tineke Mols).

WATERSNOODRAMP IN WEST-BRABANT HERDACHT

Wie aan de watersnood van 1953 denkt, denkt dan aan Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden. West-Brabant wordt in veel scenario's niet genoemd. Toch liep een groot deel van West-Brabant onder water en kwamen heel wat mensen op het leven.

BNDDeStem wijdde de afgelopen maanden wekelijks artikelen aan deze ramp. Op 1 februari schreef verslaggever Jan van Zuilen over de watersnoodramp die in de nacht voordat het artikel in de krant verscheen, precies zestig jaar was geleden.

In het artikel komt Bertus Verheijen uit Heijningen aan het woord. Hij was destijds vijftien jaar. Zij eerste herinnering is dat hij de kippen en de duiven van zijn vader moest redden door ze naar de zolder van hun woning te brengen.

Hij had toen nog geen besef van wat er zich elders in het dorp afspeelde waar in totaal 76 mensen verdronken.

De verhalen die Jan van Zuilen schreef zijn stuk voor stuk aangrijpende drama's met de nodige foto's uit die periode en beslist de moeite van het lezen waard.

- *Bron: BNDDeStem, 1-2-2013 en eerdere data (Jan van Zuilen).*

GEDENKTEKEN VERMOORDE BURGEMEESTER VERPLAATST

In Deurne is de gedenkplaat ter nagedachtenis aan burgemeester W. Wijnen van Asten en burgemeester P. Smulders van Someren verplaatst. De beide burgemeesters werden als vergeldingsactie doodgeschoten door een Sonderkommando tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Verzetstrijders hadden twee landwachters gedood op de weg tussen Gemert en Beek en Donk. Een lokale NSB'er werd benaderd om een lijst van namen op te stellen van mensen die tegenstander waren van het Duitse regime. Daarop werden rond middernacht op 14 augustus 1944 de beide burgemeesters opgepakt en op 15 augustus doodgeschoten. Over de moord is al vaak geschreven.

De gedenkplaat lag in de berm van de drukke Kanaaldijk-Zuid tussen Someren-Eind en Sluis 13. De steen is nu verplaatst naar de parallelweg, slechts enkele meters van de oude weg.

- *Bron: Weekblad voor Deurne, 6-12-2012.*

HELMONDSE DRAAIORGELS NIET NAAR CRANENDONCK

De historische draaiorgels die nu nog in de Gaviolizaal in Helmond staan, gaan voorlopig niet weg uit deze stad. De bedoeling van het Helmondse college was om een deel van de collectie te verplaatsen naar het toeristische Hof van Craenendonck en een deel naar de Cacaofabriek in Helmond.

De betrokken wethouder kreeg vanuit de raad nogal wat kritiek, omdat men van mening was dat de draaiorgels behoren tot het culturele erfgoed van Helmond. Er wordt nu onderzoek gedaan naar een andere ruimte, omdat de Gaviolizaal wordt afgebroken. In de loop van 2014 komt de Citysporthal leeg en dat zou een optie kunnen zijn.

- Bron: *Eindhovens Dagblad*, 19-2-2013 (John Graat)

MOOISTE BRABANTSE WOORDEN

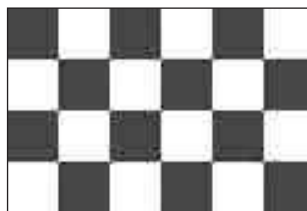
Brabant Magazine deed een onderzoek naar de mooiste Brabantse woorden.

In totaal deden 4070 mensen mee aan dit onderzoek. De favoriet was ook dit keer, net als zeven jaar geleden, het woord 'Houdoe'. Het woord kreeg 1072 stemmen.

Het woord 'zund' kreeg 512 stemmen. De hoogste nieuwe binnenkomer werd 'Koekwaus', een woord dat 412 stemmen kreeg. De deelnemers mochten uit veertig Brabantse woorden kiezen. Het woord 'Koekwaus' betekent idioot en wordt vooral in Oost-Brabant gebruikt. Dat geldt ook voor de nummer twee 'zund' (jammer).

Zeven jaar geleden ging het initiatief uit van de Brabantse kranten, maar in 2012 was het de provincie die het voortouw nam.

- Bron: *Eindhovens Dagblad* 16-11-2012 / *BNDDeStem* 15-11-2012

Een foto uit de Eerste Wereldoorlog gemaakt aan de Belgische grens bij Essen

Brabants Heem wil de ondersteunende organisatie zijn voor 126 zelfstandige, Brabantse heemkundekringen. De stichting organiseert cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking. Brabants Heem: van vrijwilligers voor vrijwilligers.

Parallele artikelen op de website: www.brabantsheem.nl

Uitgave: Brabants Heem

Redactie: René Hermans

Bijdragen van: Jan Franken, T. v.d. Straaten

Foto's: Theo Cuijpers, Henk Baartmans, René Hermans

Ontwerp en Drukwerk:

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.